

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 ja Pudasjärven kaupungin paikallinen varhais- kasvatussuunnitelma

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	3
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	6
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	10
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	10
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	134
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	17
2.4 Arvoperusta	20
2.5 Oppimiskäsitys	23
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	24
2.7 Laaja-alainen osaaminen	26
Ajattelu ja oppiminen	26
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	27
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	27
Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	28
Osallistuminen ja vaikuttaminen	28
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	30
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	31
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	32
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	33
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	34
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	35
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	36
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	39
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	41
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	41
Monialainen yhteistyö	43
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	45
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	45
4.2 Pedagoginen dokumentointi	46

4.3 Monipuoliset työtavat	47
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	48
4.5 Oppimisen alueet	50
Kielten rikas maailma.....	51
Ilmaisun monet muodot	53
Minä ja meidän yhteisömme	55
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	56
Kasvan, liikun ja kehityn	58
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	60
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	61
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	64
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	64
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	65
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	66
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	68
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	70
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	71
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	71

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetustilaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuymäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaymäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

¹ Varhaiskasvatustilaki (540/2018)

² Perusopetustilaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustilaki 2 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁶

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

⁴ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 22 §

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosi- aali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta var- ten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallis- tua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa¹² sekä Kansallisen koulutuksen arvi- ointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita¹³. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

PUDASJÄRVI

Pudasjärven varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu palvelemaan kaikkia kaupungissa olemassa olevia varhaiskasvatusmuotoja; päiväkotia, perhepäivähoitoa ja ryhmäperhepäivä- hoitoa. Yksityinen palveluntuottaja laatii vuosittain yksikön varhaiskasvatussuunnitelman, joka perustuu Pudasjärven kaupungin varhaiskasvatuksen linjauksiin. Yksikkö-/ palvelun- tuottajakohmainen varhaiskasvatussuunnitelma tulee hyväksyttäväksi Pudasjärven kaupungin varhaiskasvatustoimistossa. Tämä varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu muotoon, jossa ensin on nähtävillä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sen alla tarvittaessa täydennykset ja paikalliset tarkennukset **PUDASJÄRVI**-otsikon alla. Varhaiskasvatus- suunnitelmasta käytetään tekstissä myös lyhennettä vasu.

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 §

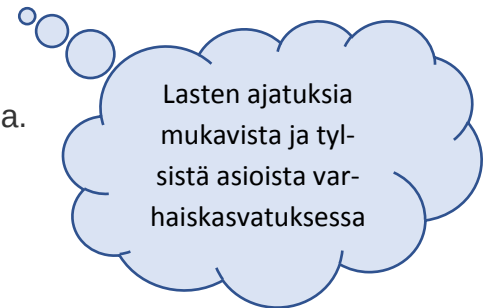
¹¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹² Varhaiskasvatuslaki 65–73§

¹³ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

Paikallisen vasun laadintaan on osallistunut koko varhaiskasvatuksen henkilöstö perehtymällä varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, täydentämällä perusteita paikallisen näkökulman ja käytänteiden pohjalta, vastaamalla varhaiskasvatuksen arvoperustakyselyyn sekä osallistumalla vasun perusteita käsittelevään koulutukseen. Huoltajilla on ollut mahdollisuus osallistua varhaiskasvatussuunnitelman tekemiseen vastaamalla arvoperustakyselyyn. 60 yli 3-vuotiaasta lasta haastateltiin vasun laadintaa varten. Lapsia pyydettiin kertomaan mukavista ja tylsistä asioista varhaiskasvatuksessa sekä kuvailemaan toiveiden mukaista hoitopäivää ja henkilöstön tehtävää varhaiskasvatuksessa. Lasten ajatukset on sisällytetty vasuun puhekuplin.

Paikallinen vasu tarkastellaan ja arvioidaan kolmen vuoden välein tai tarpeen vaatiessa useammin.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁵ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoitossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁷

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 40/2018 vp, s. 99

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁸. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4)¹⁹. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁰. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²¹. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²² Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁴

PUDASJÄRVI

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman (vasu) laadinnasta ja vuosittaisesta arvioinnista päiväkodissa vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon ryhmän henkilöstön näkemykset lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Huoltajat kirjaavat lapsen osallisuuden varhaiskasvatussuunnitelmaan ennen varsinaisesti käytävää keskustelua.

Perhepäivähoidossa olevan lapsen vasun laatii ja vuosittain arvioi perhepäivähoitaja yhdessä lapsen huoltajan kanssa. Varhaiskasvatuksen esimies opastaa ja tukee perhepäivähoitajaa vasun laadinnassa. Huoltajat kirjaavat oman näkemyksensä sekä lapsen osallisuuden varhaiskasvatussuunnitelmaan ennen varsinaisesti käytävää keskustelua.

Lapsen vasu laaditaan kahden kuukauden sisällä lapsen aloitettua perhepäivähoidossa tai päiväkodissa. Lapsen vasu on rakenteeltaan avoin ja se sisältää tavoitteiden asettelua toiminnalle ja pedagogiikan toteuttamiselle. Siinä huomioidaan mm. lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, leikki, arjen toiminnot, lapsen hyvinvointi, motoriset taidot, sosiaaliset ja vuorovaikutus sekä kielelliset taidot. Vasussa on sisältöjä Lapset puheeksi-menetelmästä.

²³ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Lasten kertomusten mukaan päiväkodissa/hoidossa on **mukavaa**:

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopeutuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁷.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²⁸. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²⁹.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁰. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

²⁵ Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

²⁶ Varhaiskasvatustilain 1 §

²⁷ Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

²⁸ Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

²⁹ Varhaiskasvatustilain 52 §

³⁰ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³¹ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³² ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³³. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁴. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁵, tasa-arvolaki³⁶, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁷, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁸, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁰ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴¹. Varhaiskasvatusta kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolakia⁴², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁴ ja terveydenhuoltolakia⁴⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁴⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;

³¹ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³² Hallintolaki (434/2003)

³³ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁵ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁶ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁷ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁴⁰ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴¹ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annet-
tuja säädöksiä⁵⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaa-
vasti erityislastentarhanopettajan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵¹. Henkilöstön kel-
poisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, hen-
kilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikos-
taustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirin-
nältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁵³. Tur-
vallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja
kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta
vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat
myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen
tekemistä⁵⁵.

PUDASJÄRVI

Varhaiskasvatuspalveluita järjestetään asiakkaan tarpeiden mukaan, tarvittaessa myös
vuorohoitoa molempien huoltajien ollessa vuorotyössä. Kaupunki noudattaa varhaiskasva-
tuslain 12 §:ä ja rajaa varhaiskasvatusoikeuden 20 tuntiin viikossa niiltä perheiltä, joissa
molemmat huoltajat eivät työskentele, opiskele tai ole yrittäjänä kokoaikaisesti. Subjektiiv-
iseen varhaiskasvatusoikeuteen perustuvaa osa-aikaista palvelua järjestetään maanan-
taista perjantaihin kaupunginhallituksen voimassaolevien päätösten mukaisesti.

Varhaiskasvatuspalvelut järjestetään suomen kielellä. Tarvittaessa on mahdollisuus käyt-
tää tulkkipalvelua esim. maahanmuuttajataustaisten lasten asioissa. Varhaiskasvatuk-
sessa työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Palveluista saa tietoa varhaiskasvatuksen esimiehiltä sekä kaupungin verkkosivuilta, josta
löytyy varhaiskasvatuksen sähköiset palvelut; varhaiskasvatuksen hakeminen, varhaiskas-
vatuspaikan vastaanottaminen ja irtisanominen sekä huoltajan tulotietojen ilmoittaminen
varhaiskasvatusmaksua varten.

Ennen varhaiskasvatukseen tuloa perheillä on mahdollisuus tutustua lapsen tulevaan hoi-
topaikkaan. Samalla huoltajat saavat tietoa varhaiskasvatuspaikan toiminnasta ja sen ta-
voitteista.

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

Varhaiskasvatusta annetaan sekä kunnallisena että yksityisenä: päiväkodissa, ryhmäperhepäivähoitokodissa, perhepäivähoitoyksikössä, hoitajan ja lasten kotona tapahtuvana perhepäivähoitona. Yhteistyötä eri varhaiskasvatusmuotojen kesken toteutetaan mm. yhteisillä koulutuksilla, yksiköiden yhteisillä tapahtumilla sekä perhepäivähoitajailloilla. Perhepäivähoidon varahoito järjestetään Pikku-Paavalin päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen resurssina on myös varahoitaja (varhaiskasvatuksen lastenhoitaja), joka toimii sijaisena kaupungin järjestämissä varhaiskasvatuspalveluissa.

Jokaiselle varhaiskasvatukseen tulevalle lapselle laaditaan yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma, jota arvioidaan vuosittain. Toiminnan arviointia tehdään säännöllisesti järjestämällä huoltajille kyselyitä koskien paikallista varhaiskasvatuspalvelua. Yksikkökohtaista varhaiskasvatusta suunnitellaan ja arvioidaan mm. keskustelemalla ja toive-/palautelaatikon välityksellä. Päiväkodissa huoltajille järjestetään erilaisia tilaisuuksia, joissa huoltajilla on mahdollisuus arvioida ja suunnitella toimintaa.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuspalveluiden sisällä esim. perhepäivähoidosta päiväkotiin tai päiväkotiryhmästä toiseen, siirtyy lapsen vasu mukana. Lapselle annetaan mahdollisuus tutustua uuteen ryhmään. Päiväkotiryhmästä toiseen siirryttäessä henkilöstö on huoltajille ja lapsille entuudestaan tuttua, koska ryhmien välinen yhteistyö on päivittäistä.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁶. Varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustilain määrittää, mitkä tilain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁵⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁵⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huo-

⁵⁶ Varhaiskasvatustilain 1 §

⁵⁷ Varhaiskasvatustilain 1 §

⁵⁸ Varhaiskasvatustilain 4 ja 16 §

mioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti taroituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁵⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat taroituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁰.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukevat perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikki- puisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 34–36 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 38 §

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁶

PUDASJÄRVI

Varhaiskasvatusta tarjotaan Pikku-Paavalin päiväkodissa, Koivutien ja Kipinän ryhmäperhepäivähoitokodissa, hoitajan ja lasten kotona tapahtuvassa perhepäivähoidossa sekä Syötteen perhepäivähoitoyksiköissä. Pikku- Paavalin päiväkodissa on kolme vuorohoitoryhmää sekä kolme päiväryhmää. Yksityistä varhaiskasvatusta tarjoavat päiväkoti Touhula ja ryhmäperhepäivähoitokoti Naperolinna.

Perhepäivähoitoa johtavat varhaiskasvatuksen aluejohtajat, jotka tukevat perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista mm. kotikäynnein, puhelinkeskusteluin ja hoitajailloin.

Vuorohoitoa tarvitsevien lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Sen vuoksi tulee kiinnittää erityistä huomiota pedagogisen toiminnan suunnitteluun ja arviointiin, jotta toiminnan tavoitteellisuus ja monipuolisuus toteutuvat jokaisen lapsen osalta. Yhteiseen suunnitteluun osallistuu kaikkien vuorohoitoryhmien henkilöstö, arvioinnista vastaa päiväkodin pedagoginen johtaja.

Kysyttäessä lapsilta, haastattelun yhteydessä, **aikuisen tehtävää** varhaiskasvatuksessa (päiväkodissa/hoidossa) saatiin mm. seuraavia vastauksia:

- *"laittaa ruokaa", "antaa ruokaa ja syyä itekki", "antaa näkkäriä", "leikata palanen kakusta", "kahvitella"*
- *"ne aikuiset tekkee tärkeitä tehtäviä, lukee listoja. Ja jos jollaki on kuumetta niin mitaavat ja tuo sankoa jos tulee ossennus. Ja aikuiset pyyhkii lumet lapsista kun tullaan sisälle. Jos lapsi tippuu niin aikuinen ottaa äkkiä kiinni sen lapsen"*
- *"pitää nukuttaa vauvat ettei ne ala märese, että ei käy korviin", "peitellä", "herätellä"*
- *"ne leikkii", "pelata pelejä yhdessä", "askarella", "no terottaminen, se on aikuisten hommaa"*
- *"määrätä lapsia", "no hoitaminen", "jos joku yrittää tönästä toista, niin sitte sanoo ei", "aikuinen on täällä siksi, ettei lapsille tuu mittää hättää tai ne ei mee ulos ilman lupaa", "ja aikuiset sanoo, että pitää ottaa mukaan leikkiin niin sitten otetaan leikkiin ja se on mukavaa", "neuvoa miten askarellaan", "sanoa lapsille, että siivoo jälet ennenku alottaa uuen leikin"*

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 13 §

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁶⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁶⁸

PUDASJÄRVI

Kotoa varhaiskasvatukseen

Ennen varhaiskasvatukseen tuloa perheillä on mahdollisuus tutustua lapsen tulevaan hoitopaikkaan. Tutustumiskäynnillä huoltajat ja lapsi keskustelevat henkilöstön kanssa sekä täyttävät varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta tärkeimpiä tietoja sisältävän esitietolomakkeen. Samalla huoltajille annetaan tietoa varhaiskasvatuspaikan toiminnasta ja sen tavoitteista.

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁶⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Pudasjärvellä lapsille tehdään lastenneuvolassa iänmukaiset LENE (leikki-ikäisen lapsen neurologinen kehitys) -arviot 2½, 4, 5, ja 6 vuoden iässä. Näiden arvioiden pohjalta voidaan ennustaa mahdollisia tulevia oppimisvaikeuksia. Mikäli huoli lapsen kehityksestä herää, tähän puututaan välittömästi ja lapsi/perhe ohjataan tarvittavien tukipalvelujen piiriin esim. puhe-, fysio- tai toimintaterapia, psykologi tai perheneuvolan palvelut.

Lastenneuvolan tarkastusten tiedot ovat kouluterveydenhuollon käytettävissä, kun lapsi aloittaa esikoulun. Ennen esikoulun alkua neuvolan terveydenhoitajat ja moniammatillinen työryhmä, huolehtivat siitä, että lapsen oppimisen ja opetuksen järjestämisen kannalta riittävä tieto siirtyy tulevaan esiopetuspaikkaan. Varhaiskasvatuksen edustajana ryhmässä toimii varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo).

Ennen esiopetuksen alkua terveydenhoitaja kutsuu koululle koolle nivellyspalaverin, jossa on mukana kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori, esikoulunopettaja ja erityisopettaja sekä tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatuksen opettaja (VO). Nivellyspalaverin tarkoituksena on saattaa esiopettajan ja erityisopettajan tietoon oppimisen ja opetuksen kannalta keskeiset asiat.

Lapsille, joilla on tehostetun tai erityisen tuen tarvetta pidetään yksilökohtainen moniammatillinen niveltämispalaveri ennen esiopetuksen alkua. Näissä palavereissa on huoltaja aina mukana. Yhteisen kokoontumisen tavoitteena on oppimisen ja koulunkäynnin osalta olennaisen tiedon siirtyminen ja jatkumon turvaaminen varhaiskasvatuksesta tulevalle koulutielle. Veo vastaa tarvittavien asiakirjojen esim. pedagoginen arvio, pedagoginen selvitys ja erityinen tuki valmistelusta sekä tiedottaa huoltajia poikkeavan koulunaloituksen ja pidentetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja merkityksestä.

Taulukko 1. Lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Ajankohta	Toiminta	Vastuuhenkilö (tummennettu) muut osallistujat
Varhaiskasvatus ennen esiopetusta elokuu-	✓ Lapsen tutustuminen päivähoitopaikkaan /aloituskeskustelu ✓ Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen ✓ Jatkuva havainnointi ja tuen tarpeen tunnistaminen ✓ LENE-arviointi ✓ Tarvittavien tukitoimien suunnittelu ja järjestäminen ✓ Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen ja kuntoutuksen toteuttaminen	✓ Varhaiskasvatuksen opettaja/lastenhoitaja/ perhepäivähoitaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, huoltajat ✓ VO /vlh/pph, vanhemmat, eri kuntouttavat tahot ✓ VO/vlh/pph,veo, vanhemmat, neuvola ✓ Neuvola ✓ veo/VO, vlh, huoltajat, neuvola, varhaiskasvatuksen esimies, lastenvalvoja-sosialityöntekijä ✓ veo, VO, pph, avustaja, huoltajat, muut lapsen kuntoutukseen osallistuvat tahot

Helmikuu	✓ Esiopetukseen ilmoittautuminen ✓ Esiopetukseen ilmoitettujen lasten nimilistojen kerääminen	✓ Huoltajat ✓ Kouluterveydenhoitajat (koulun esikouluun ilmoitetut esikoululaiset) /veo (päiväkodin esikouluun ilmoitetut esikoululaiset)
Maaliskuu-huhtikuu	✓ 1. vaiheen niveltäminen ✓ 2. vaiheen niveltäminen	✓ Lene-ryhmä (neuvolan terveydenhoitajat, puheterapeutti, toimintaterapeutti, terveyskeskuspsykologi, veo, perheneuvolan sosiaalityöntekijä), kouluterveydenhoitajat, koulukuraattori ja tarvittaessa lastensuojelun työntekijä sekä seurakunnan lastenohjaaja ✓ Rehtorit, laaja-alainen erityisopettaja, kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori, tulevat esiopettajat, päiväkodin VO, veo
Huhtikuu	✓ Tarvittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi ✓ Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi ✓ Esiopetusryhmien muodostaminen	✓ VO/ pph ✓ veo, VO, pph, avustaja, huoltajat, muut lapsen kuntoutukseen osallistuvat tahot ✓ Rehtori, laaja-alainen erityisopettaja, esiopettajat, tarvittaessa veo
Toukokuu	✓ Esiopetukseen tutustuminen, tutustumispäivä lapsille	✓ Tuleva esiopettaja, rehtori, huoltajat
Koko vuoden aikana ✓ Lapsen asioiden käsittely tarvittaessa 2 krt. kuukaudessa kokoontuvassa moniammatillisessa Lene-työryhmässä ✓ Lapsen ohjaaminen tarvittaviin lisäarvioihin/ tutkimuksiin		

Siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen on nähtävillä Pudasjärven esiopetussuunnitelmassa.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁶⁹, varhaiskasvatuslain⁷⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷¹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvamisen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaavat pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷²

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä

⁶⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁷² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemyskiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁷³. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

PUDASJÄRVI

Lasten huoltajille ja varhaiskasvatuksen henkilöstölle tehdyn arvopohja-kyselyn pohjalta Pudasjärven varhaiskasvatuksen keskeisinä arvoina painottuivat:

- turvallisuus
- luottamus
- hyvät tavat
- tasa-arvo
- lapsen rohkaiseminen ja kannustaminen
- rakkaus ja välittäminen
- leikki

Turvallisuus käsittää niin fyysisesti kuin psyykkisesti turvallisen oppimis- ja kasvu ympäristön. Fyysisestä turvallisuudesta huolehditaan riittävällä ja suositusten mukaisella henkilöstömitoituksella sekä noudattamalla yhteisesti sovittuja sääntöjä ja käytäntöjä. Fyysistä turvallisuutta lisää niin sisällä kuin ulkona kunnossa oleva ja lapsille soveltuva leikki- ja toimintavälineistö. Välineistölle on omat paikkansa ja ne ovat lasten sopivasti saavutettavissa. Sisätilojen siisteydestä ja järjestyksestä huolehditaan. Toimintoja porrastamalla lisätään turvallisuutta mm. erilaisissa siirtymätilanteissa. Psyykkinen turvallisuus muodostuu hyvästä, toista kunnioittavasta ja välittävästä tunneilmapiiristä niin aikuisten ja lasten kuin henkilöstön ja huoltajien välillä sekä henkilöstön kesken. Kaikkia lapsen osoittamia tunteita tulee käsitellä luottamuksellisessa ja rakentavassa tunneilmapiirissä tunteita sanoittamalla.

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Luottamus muodostuu hyvästä ja avoimesta yhteistyöstä kodin ja varhaiskasvatuksen välillä. Laadukas varhaiskasvatus, avoin ja rehellinen suhtautuminen huoltajiin ja lapsiin antaa luottamusta luovuttaa kallein aarteensa toisten vastuulle. Henkilöstöä sitoo vaitiolovelvollisuus lasta ja perhettä koskevissa asioissa, tähän huoltajien tulee voida luottaa.

Hyvät tavat lapsi oppii aikuisen antamasta käyttäytymisen ja puhumisen mallista niin aikuisen lapselle kuin aikuiset toisilleen. Päivittäisissä tilanteissa esim. ruokaillessa ja työskennellessä kiinnitetään huomiota hyvään suomalaiseen kulttuuriin kuuluviin tapoihin mm. kiitos ja ole hyvä sekä opetellaan pyytämään kohteliaasti. Yhdessä harjoitellaan vuoron odottamista, toisen kunnioittamista sekä esim. leikkivälineiden jakamista ja niillä vuorottelua.

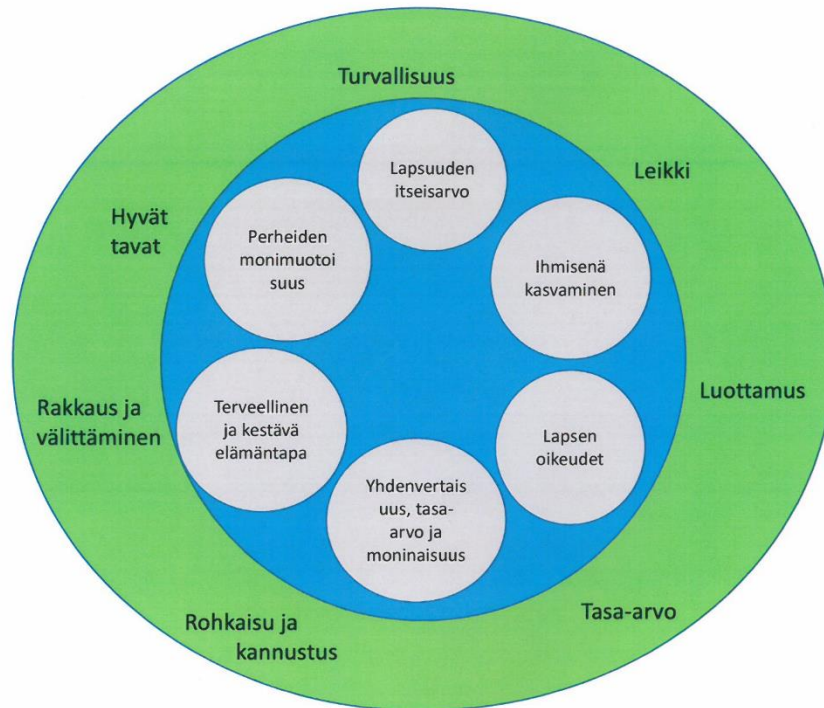
Tasa-arvo näkyy varhaiskasvatuksessa perheiden ja lasten tasa-arvoisena kohtaamisena ja kohteluna riippumatta perheiden kielellisistä, kulttuurisista ja katsomuksellisista eroavaisuuksista tai lapsen kehityksellisistä tekijöistä. Temperamenttipiirteiltään erilaiset (hiljaiset, ujo, ulospäin suuntautuneet jne.) lapset kohdataan ryhmässä tasavertaisina.

Lapsi tarvitsee oppimisen ja kasvun sekä kehityksensä tueksi positiivista *rohkaista ja kannustusta*. Lasta rohkaistaan keksimään, tekemään ja yrittämään itse kehitystasolleen sopivia asioita unohtamatta aikuisen antamaa apua. Lasta rohkaistaan uusiin asioihin ja tilanteisiin. Aikuisen antama kannustus ja rohkaisuus voi olla sanallista tai sanatonta, hyväksyvät nyökkäykset, hymy tai vaikkapa peukalon nosto toimivat lasta palkitsevina ja rohkaisevina merkkeinä.

Lapselle ei voi osoittaa sanoin tai teoin liikaa *rakkautta ja välittämisen* tunnetta. Lapsi otetaan syliin, hänelle tarjotaan huolenpitoa ja hoivaa, hänen tarpeisiinsa vastataan. Lapsi kohdataan menemällä lapsen tasolle, kuuntelemalla lasta, puhumalla lapselle ystävällisesti ja ohjaamalla häntä lempeästi. Henkilökunta välittää lapselle omalla toiminnallaan ja sanoillaan viestin "olet riittävä juuri sellaisena kuin olet". Henkilöstön positiivinen asennoituminen perheisiin, lapsiin, työhön sekä työkavereihin antaa viestin välittävästä ja luottamuksesta yhteistyöstä.

Leikki on lapsen keskeisin tapa oppia ja opetella asioita sekä hahmottaa maailmaa. Aikuisen tulee tiedostaa oma roolinsa leikin mahdollistajana ja eteenpäin viejänä tarjoamalla leikille riittävästi aikaa, tilaa ja välineistöä sekä omaa osallisuutta leikissä. Tässä vasussa leikkiä käsitellään tarkemmin kappaleessa 4.4.

Pudasjärven luonto on rikkaus vuodenaikojen vaihteluineen. Luonto on kaiken varhaiskasvatuksen saavutettavissa ja sitä hyödynnetään ilmiöpohjaisessa oppimisessa. Luonnon eri ilmiöitä tutkitaan vuodenaikojen mukaan eri aistein kokemalla sekä yhdessä asioita tekemällä. Toiminnallaan henkilöstö välittää lapsille positiivista suhtautumista pudasjärvisyyteen ja lisää sitä kautta kotiseuturakkautta ja ylpeyttä omista juuristaan.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellen muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat

lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitteeseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁴.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

PUDASJÄRVI

Henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara. Suunnittelussa ja toteutuksessa käytetään kaikkien osaamista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Päivittäiseen suunnitteluun sekä viikoittaisiin, ryhmäkohtaisiin tiimipalavereihin varataan aikaa työvuoroluetteloon, jotta toiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Keskustellaan ja sovitaan yhteisesti kasvattajien toimintatavoista, miten jokaisen lapsen vahvuuksia, hyvinvointia ja oppimista parhaiten tuetaan. Kiinnitetään huomiota positiiviseen ja lasta kannustavaan toimintatapaan. Toimintaympäristöä muokataan tarpeen mukaan.

Pudasjärvellä toteutetaan pienryhmäpedagogiikkaa. Kokonaisvastuu suunnittelusta ja pedagogiikasta on varhaiskasvatuksen opettajalla. Pienryhmätoiminta vahvistaa aikuisen ja lapsen/lasten välistä vuorovaikutusta, osallisuutta, kiintymystä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, vähentää kiusaamista. Pienessä ryhmässä lapsen on helpompi tutustua toisiinsa, päästä toimintaan mukaan ja saada omat aloitteensa ja ajatuksensa kuuluviin. Lapset voivat vaihtua pienryhmissä läsnäolon ja toiminnan mukaan. Kasvattaja oppii tuntemaan lapset ja heidän tarpeensa, sekä pystyy vastaamaan niihin paremmin kuin isossa ryhmässä. Pienryhmätoiminta vahvistaa pedagogisen havainnoinnin ja dokumentoinnin mahdollisuuksia ja lisää kohtaavan ja sensitiivisen työtavan kehittymistä.

Pienryhmätoiminnan, päivärutiinien ja aikataulujen avulla saadaan esim. ruokailuhetket, siirtymätilanteet ja ulkoilu sujumaan rauhallisesti, sekä sisä- että ulkotiloja voidaan käyttää hyödyllisemmin.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itesesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsiys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoinnin taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja keskeiselle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä

demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

PUDASJÄRVI

Laaja-alaisen oppimisen alueet kulkevat lasten arjessa koko varhaiskasvatuksen ajan lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Kasvattaja antaa lapsille mahdollisuuden ja edellytykset tutkia ja ihmetellä asioita ja ilmiöitä tarjoamalla erilaisia välineitä lasten käyttöön esim. luupit, mittausvälineet, tietokone/tabletti, kamera. NykYTEknologia, tieto- ja viestintävälineet ovat lasten ja kasvattajien käytettävissä etsittäessä vastauksia lasten esittämiin kysymyksiin. Yhdessä tutkitaan ilmiöitä ja etsitään vastauksia kysymyksiin.

Metsämörritoiminta on yksi tapa, jolla tuetaan lapsen laaja-alaisen oppimisen alueita kattavasti. Toiminnan kautta lapset oppivat luonnosta ja ympäristön huolehtimisesta. Metsämörriretkillä lapset luovat leikkinsä metsään turvallisen aikuisen seurassa, tutkivat ja seuraavat luonnossa tapahtuvia muutoksi vuodenaikojen vaihtuessa. Vastaan tulleita asioita tutkitaan usein myös päiväkodilla eri menetelmin, koettuihin ja opittuihin asioihin palataan mm. valokuvien, piirustusten ja muisteluiden avulla.

Tutkimisen ja yhdessä ihmettelyn kautta tutustutaan suomalaisiin perinteisiin ja kulttuuriimme merkkipäiviin. Erilaisuuden kohtaaminen ja toistemme tapojen kunnioittaminen näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa erilaisista kulttuureista, uskonnoista ja perheistä tulevien lasten toimiessa yhdessä.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot karttuvat päivittäin toistuvien turvallisten rutiinien kautta. Pukeminen, riisuminen ja omista tavaroista huolehtiminen opitaan pienestä pitäen. Taitojen opetteluun annetaan lapselle riittävästi aikaa ja apu annetaan sitä tarvitsevalle. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan lasten osallisuus ja vaikuttaminen. Kasvattajat havainnoivat aktiivisesti lapsia ja käyttävät kirjaamiaan havaintoja suunnittelun tukena. Lapset voivat osallistua toiminnan suunnitteluun ja saavat kokea iloa sekä onnistumisen tunteita siitä, että heidän ideansa ja ajatuksensa on kuultu ja niillä on merkitystä omassa yhteisössä. Kasvattajat huolehtivat, että toiminta sisältää jokaisen lapsen vasuun asetetut tavoitteet.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiseksi sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁵

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

PUDASJÄRVI

Pudasjärven varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria arvioidaan varhaiskasvatusyksiköissä säännöllisesti mm. kehitys- ja tiimikeskusteluissa sekä kirjallisella arvioinnilla (esim. Kontekstianalyysi). Keskusteluissa arvioidaan sen hetkistä toimintakulttuuria sekä asetetaan toiminnalle kehittämistavoitteita.

Huoltajien näkemyksiä kysytään ja kuunnellaan mm. lapsen vasukeskusteluissa ja vanhempainilloissa sekä säännöllisellä kirjallisella arvioinnilla. Päivittäiset lapsen tulo- ja haku-tilanteet ovat tärkeitä ja luontevia keskusteluhetkiä, joiden kautta huoltajien mielipiteet tulevat kuulluiksi ja ne otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Päiväkodissa harjoittelujaksoilla olevat opiskelijat arvioivat kirjallisesti päiväkodin toimintaa ja näistä annetaan palaute vuosittain työntekijöille.

Varhaiskasvatuksen aluejohtajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettajat tukevat perhepäivähoitajien työtä ja toimintakulttuuria puhelinkeskusteluin sekä kotikäynnein. Aluejohtajat käyvät säännöllisesti kehityskeskustelut perhepäivähoitajien kanssa sekä opastavat ja tukevat perhepäivähoitajia lasten vasujen laadinnassa, että arvioinnissa.

Kaikissa keskusteluissa lähtökohtana on lapsen edun huomioiminen. Yhteisesti on sovittu toimintamallit lapsen kohtaamiseen, kohteluun ja kuunteluun iänmukaisella tasolla. Mikäli

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

huomataan, että toimitaan sopimusten vastaisesti, siihen puututaan. Muistetaan antaa palautetta myös positiivisesta toiminnasta.

Päiväkodissa/hoidossa on lasten mielestä **tylsää**:

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

PUDASJÄRVI

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri luodaan yhdessä kasvattajien ja lasten kanssa. Tavoitteellinen yhdessä tekeminen ja jokaisen osallisuus vahvistavat yhteisöä. Oppivassa yhteisössä sekä arvostetaan että kunnioitetaan jokaista yksilöä vahvistamalla, rohkaisemalla ja tukemalla ilmaisemaan omia mielipiteitään ja ajatuksiaan turvallisessa ja hyväksyvässä ympäristössä. Kasvattaja tukee, ohjaa ja kannustaa lasta kehittämään toimijuuttaan arkitilanteissa. Vuorovaikutus lapsen ja kasvattajan välillä lisää lapsen osallisuutta, lapsilähtöistä toimintaa sekä haastaa ajattelemaan ja tekemään päätöksiä itsenäisesti.

Henkilöstölle mahdollistetaan kouluttautuminen sekä kannustetaan ja tuetaan kehittämään omaa ammatillista osaamistaan. Yhdessä sovittujen suunniteltujen tavoitteiden toteutusta arvioidaan tiimeissä, tämä ohjaa toiminnan kehittämistä. Myös oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta saatu palaute edistävät koko yhteisön oppimista.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

PUDASJÄRVI

Leikki on lapselle luontainen tapa oppia. Sille annetaan tilaa ja mahdollisuuksia varhaiskasvatuksen arjessa. Oppimisympäristöä kehitetään lapsilähtöisesti yhdessä lasten kanssa erilaisten teemojen ja projektien kautta. Yhdessä toimiminen luo yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä luottamusta ja iloa lasten ja kasvattajien välille.

Lasten välisiä ystävyys-suhteita tuetaan lasten mielipiteiden kuulemisella ja mahdollistamalla lasten keskinäinen yhteistyö sekä valinnan mahdollisuus arjen eri tilanteissa. Leikkiä käsitellään myös kappaleessa 4.4.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁷⁶ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁷⁷. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

PUDASJÄRVI

Lapsen ryhmään kuulumisen tunnetta ja osallisuutta vahvistetaan myönteisellä ja sensitiivisellä kohtaamisella. Kannustava, kuunteleva, ystävällinen ja lapsen vahvuuksia tukeva vuorovaikutus lisää lapsen itsetunnon ja oman identiteetin kehittymistä. Kasvattajat luovat jokaisen yksilön hyväksyvää ilmapiiriä, jossa annetaan tilaa eri kulttuureista ja katsomuksista tuleville lapsille ryhmässä. Lasten kanssa keskustellaan avoimesti heitä puhuttavista asioista ja näin saadaan lisättyä lapsen tietoisuutta ja ymmärrystä ryhmän/yhteisön moninaisuutta kohtaan.

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁷⁷ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Lapsiryhmissä edistetään jokaisen lapsen osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Lapset pääsevät vaikuttamaan eri toimintamuotoihin esittämällä toiveitaan, vaikuttamalla ryhmän yhteisten toimintatapojen luomiseen sekä osallistumalla oman varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen.

Lapsia kannustetaan tietoisesti suunnittelemaan ja toteuttamaan omaa ja ryhmän toimintaa. Myös hetkessä spontaanisti esiin tulevia ideoita tulee kuunnella ja toteuttaa. Lasten vaikuttamisen keinoja ovat mm. toiveiden esittäminen (laululeikit, synttärit, toivelaulut, leikitaulut, arjen leikit), metsäretket, liikuntaradat, jumppapäivän suunnittelu, roolileikit, teemaleikit, luova askartelu, leikkitilojen suunnittelu, tutkimusprojektit, nukke- ja pöytäteatterit, juhlat, sirkukset, projektit, oikeat työt (pöydän kattaminen, pöytien pyyhkiminen, aikuisen auttaminen), lasten suunnittelemat päivät, äänestykset ja yhteisten sääntöjen luominen.

Lasten toiveidenmukainen päivä päiväkodissa/hoidossa koostuisi lasten haastatte-
luissa esittämien toiveiden mukaan mm. seuraavista asioista:

- "leikkiä koko päivä", "lelupäivä, oma lelu", "leikitään yhdessä", "leikittäis kavereitten kans kotista", "leikitään ja syyään"
- "leikittäis ja oltais ulkona", "olla koko päivä pihalla ja pelata jalkapalloa", "pelattas koko päivä sähkö salissa", "tutkittais lunta"
- "pyytäis muut ulos ja mä oisin sisällä. Leikin yksin eikä kukaan häiri mua. Kun haluaa mennä nukkumaan voi ottaa unikaverin kainaloon. Voisin määrätä, että vois heti mennä nukkumaan ku tulee hoitoon"

- "silloin ei mentäs päiväunille ja silloin ei pitäs leikkiä poikien leikkejä. Ja silloin ei myöskään pitäs siivota leikkihuonetta"

- "no vaikka lepotunti ja sellasta"

- "piirtää", "no askarrellais", "luettais kirjaa", "pelata niin kauan kun mua tullaan hakkeen"

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuu-

riin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

PUDASJÄRVI

Päiväkodin lapsiryhmät koostuvat monimuotoisista kulttuureista. Kulttuurinen moninaisuus kehittää lasta luontevasti arvostamaan, hyväksymään ja suvaitsemaan toisia yksilöitä. Kasvattajat välittävät tietoa eri kulttuureista, tavoista ja erilaisista katsomuksista lapsille.

Kasvattajan tehtäviin kuuluu myös suomalaisen kulttuuriperinteen esilletuominen ja tiedollinen siirtäminen keskustelun ja toiminnan kautta. Suomalainen kulttuuriperinne kattaa muun muassa eri juhlapäivät perinteineen ja tapoineen sekä kirjallisuuden ja musiikin. Näitä huomioidaan toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa lapsen ikätason mukaisesti.

Kasvattaja tiedostaa lapsen kielen kehityksen merkityksen oppimiseen, vuorovaikutukseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen ja hänen tulee kiinnittää huomiota myös selkeään puhe-tapaan, jotta lapsi ymmärtää puheen merkityksen.

Kielitietoista varhaiskasvatusta vahvistetaan antamalla lapselle mahdollisuus tuottaa omaa puhetta ja lapsen puheen tuottamista tuetaan kiireettömyydellä, keskusteluilla arjessa sekä tietoisesti erilaisissa toiminnoissa.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja

lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷⁸. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

PUDASJÄRVI

Ulkoliikuntaan on hyvät mahdollisuudet joka puolella Pudasjärveä. Ympärillä oleva luonto itsessään antaa mahdollisuuden kiipeilylle ja tasapainon harjoittelulle "kiveltä kivelle hyppimällä ja keikkumalla". Luonnon kunnioittaminen ja kestävä kehitys ovat meille itseisarvo, joka tulee huomioida päivittäisissä toiminnoissa. Rakennettuja ja rakentamattomia ympäristöjä löytyy niin keskustasta kuin sivukyliltä.

Päiväkodin oma liikuntasali on aktiivisessa käytössä. Liikuntasalivuoro on varattu myös Koivutien yksikölle ja perhepäivähoitajille. Henkilökunta on saanut koulutusta liikuntakasvatuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Päiväkodin piha on suunniteltu lapsille. Yhteistyössä kaupungin liikuntatoimen kanssa toteutuu säännöllisesti ohjattua liikuntaa Tuomas Sammelvuo-salilla ja latu päiväkotia varten viereiseen Paavalin puistoon. Keskustan alueella talviliikunnan mahdollistaa Rajamaan rannan mäenlaskupaikka ja latu sekä lähialueen luistinradat. Kesäisin liikennepuisto tarjoaa monipuolisen mahdollisuuden lasten liikunnalle ja liikennekasvatukselle. Lisäksi ympäröivät luontoalueet esim. Sivakkarata, Liepeen ja Rajamaan rannan alueet ovat tykättyjä oppimisympäristöjä lapsiryhmille ympäri vuoden.

Perhepäivähoitajille annetaan valmiit, ravintosuositusten mukaan laaditut ruokalistat ja heitä ohjeistetaan terveellisen ruokavalion merkityksestä sekä erityisruokavalioista. Päiväkodin ruoka tulee kokonaisuudessaan keskuskeittiöltä. Ruokailussa rohkaistaan maista-

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

maan erilaisia ruokia, syömään tai edes maistamaan ei ketään voida pakottaa. Ruokailusta tehdään rauhallinen ja positiivinen hetki, jossa opetellaan mm. hyviä ruokatapoja, ruokailuvälineiden käyttöä. Aikuiset ruokailevat yhdessä lasten kanssa.

Tunnetaitoja harjoitellaan mm. Askeleittain- ohjelman ja Piki-materiaalin avulla päiväkodissa. Tämä toimii samalla myös kiusaamista ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä. Kiusaamiseen puututaan välittömästi. Lapsia ja huoltajia rohkaistaan kertomaan kiusaamisesta välittömästi, kun sitä tapahtuu.

Varhaiskasvatuksen kaikissa toimintamuodoissa on ajan tasalla oleva turvallisuus- ja pelastussuunnitelma. Se päivitetään vuosittain ja henkilöstöllä on velvollisuus perehtyä siihen. Henkilöstöllä on velvollisuus/oikeus ilmoittaa välittömästi turvallisuudessa havaituista puutteista esimiehelle. Henkilöstöllä on velvollisuus pitää tietoturvaosaamisensa ajan tasalla. Yksiköiden henkilöstöstä tarvittava määrä on saanut ensiapukoulutuksen ja taitoja päivitetään määrävuosittain. Varhaiskasvatuksella on yhteinen lääkehoitosuunnitelma ja lisäksi lääkehoitoa tarvitsevan lapsen osalta laaditaan yksilöllinen suunnitelma. Päiväkodin sisätiloista poistuttaessa lapset käyttävät huomioliivejä, joissa on päiväkodin yhteystiedot.

Luonnon kunnioittaminen ja kestävä kehitys ovat meille itseisarvo, joka huomioidaan päivittäisissä toiminnoissa mm. kierrättämällä ja lajittelemalla eri materiaalit. Lapsia ohjataan arjessa toimimaan säästeliäästi, esimerkiksi kohtuulliseen materiaalin käyttöön. Luonnon kunnioittamista ja elämän kiertokulkua harjoitellaan mm. Metsämörri- toiminnan avulla.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁷⁹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4.). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyypioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

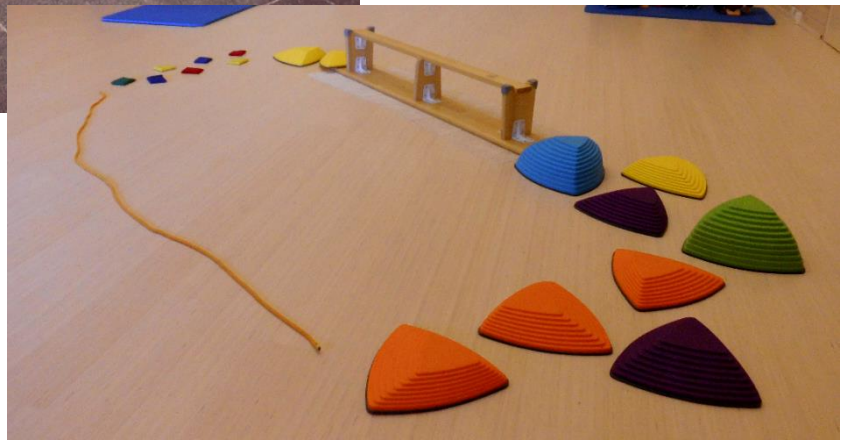
PUDASJÄRVI

Päiväkodit on suunniteltu lapsia ajatellen. Hirsisessä päiväkodissa akustiikka ja sisäilma ovat hyviä. Lasten turvallisuuteen on kiinnitetty huomiota muun muassa niin, että piha on aidattu ja leikkipaikat ja välineet ovat turvallisia. Päiväkodin tilat mahdollistavat monenlaisen pedagogisen oppimisen. Liikuntasali ja siellä käytettävä välineistö on monipuolista, verstaas mahdollistaa turvallisen puutöiden ja keramiikan työstämisen. Terapiahuone on suunniteltu soveltuvaksi lapsen monipuoliseen kuntouttavaan toimintaan. Lapsiryhmien tiloja voidaan hyödyntää monipuolisesti jakamalla lapsia toimintojen mukaisiin sekä pedagogisesti tarkoituksenmukaisiin pienryhmiin. Lapsiryhmien tiloissa näkyvät lasten tekemät työt, taiteet ja ideat. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen suunnitteluun ja erilaisia virikkeitä on esillä monipuolisesti.

Varhaiskasvatuksessa on yhteisesti sovitut toimintatavat, jotka luovat turvallisuutta ja tasa-arvoisuutta sekä selkeyttävät toimintaa. Perhepäivähoito toimii kodinomaisena oppimisympäristönä eri ikäisille lapsille.

Tieto- ja viestintäteknologia on osa päiväkodin oppimisympäristöä. Käytössä on kannettavat tietokoneet ja tabletit, joita hyödynnetään muun muassa tiedonhankinnassa, dokumentoinnissa ja materiaalin valmistamisessa. Lapsia ohjataan turvalliseen ja järkevään tieto- ja viestintäteknologian käyttöä.

Pudasjärvellä luonto on kaikkialla ympärillä ja helposti hyödynnettävissä niin varhaiskasvatyksyksiköissä kuin perhepäivähoidossa. Oppimisympäristöinä käytetään lähellä olevia puistoja: Rajamaan ranta, Liikennepuisto ja Paavalin puisto. Myös erilaisia liikuntapaikkoja voidaan hyödyntää: Tuomas Sammelvuo-sali, Puikkari ja Sivakkarata. Keskustassa on myös tori, seurakuntakeskus ja kirjasto sekä vanhusten hoitoyksiköitä, joiden kanssa tehdään yhteistyötä. Lapset valmistelevalle esityksiä ja käyvät esiintymässä vanhusyksiköissä. Myös vanhukset käyvät päiväkodilla laulamassa ja laulattamassa lapsia. Päiväkodin sijaitsee Pudasjärven keskustassa, joten yhteistyö eri toimijoiden kanssa on mahdollista. Tutustumiskäyntejä tehdään esimerkiksi palolaitokselle ja huoltajien työpaikoille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

PUDASJÄRVI

Ennen kuin lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa lapset ja huoltajat käyvät tutustumassa tulevaan varhaiskasvatuspaikkaan. Tutustumisesta on syytä tehdä kiireetön hetki ja siihen tulee varata riittävästi aikaa. Silloin kun kyseessä on pieni lapsi, tutustumiskertoja voi olla useampia. Tutustumiskäynnillä käydään keskustelu huoltajien kanssa aloituskeskustelulomakkeen pohjalta. Lomakkeeseen kirjataan myös lasta ja perhettä koskevat perustiedot. Mikäli lapsi tarvitsee erityistä kehityksen tai oppimisen tukea varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi olla mukana tutustumistilanteessa.

Varhaiskasvatuksessa henkilöstön ja huoltajien välinen yhteistyö on päivittäistä ja sen tulee olla avointa sekä lasta kunnioittavaa. Huoltajalle on tärkeää kuulla lapsen päivän kuluista, niin positiivisista kokemuksista ja onnistumisen iloista kuin päivän haastavista tilanteista. Annetun palautteen tulee olla asiallista ja haasteisiin pyritään löytämään ratkaisu rakentavassa yhteistyössä, lapsen hyvinvointia ajatellen. Huoltajan kasvattajalle antama palaute varhaiskasvatuksesta, sen käytännöistä ja toteutumisesta on tarpeen toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä. Huoltajan ja henkilöstön välillä käytyjen keskustelujen tulee olla

⁸¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

luottamuksellisia ja perheiden arvoja kunnioittavia. Yhteistyössä huomioidaan perheiden tasa-arvoisuus.

Huoltajien kanssa tehdään yhteistyötä myös lapsen vasukeskustelujen yhteydessä, vanhempainilloissa ja juhlissa. Yhteiset teemaillat, iltapäiväkahvit tai kahvilat ovat yhteistyömuotoja niin henkilöstön ja huoltajien välillä kuin huoltajien keskenkin. Sähköposti, tekstiviestit ja puhelut ovat tärkeitä yhteydenpidon välineitä. Pudasjärven kaupungin yksiköissä on käytössä TietoEdu-sovellus varhaiskasvatuksen varaamista ja yhteistä tiedottamista varten.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸².

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁸³

⁸² Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁸³ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

PUDASJÄRVI

Neuvolan 4- vuotistarkastusten yhteydessä varhaiskasvatuksen henkilöstö antaa arvion lapsen kehityksestä neuvolan antaman kaavakkeen pohjalta. Huoltajat toimittavat tarkastuksesta kirjallisen palautteen hoitopaikkaan.

Lastensuojelun ja perheen kanssa tehdään yhteistyötä lapsen/perheen tuentarpeen määrittämisessä, tavoitteiden asettamisessa ja arvioinnissa silloin kun varhaiskasvatus on tukitoimena lapselle/perheelle. Yhteistyöstä huolen herätessä ja tuen tarpeen aikana on tarkemmin kohdassa 5.2.

Seurakunnan lapsityön kanssa tehdään yhteistyötä. Yhteistyön muodot ja tavoitteet laaditaan yhteisesti syksyisin ja arvioidaan keväisin. Lapset osallistuvat seurakunnan järjestämiin tapahtumiin huoltajilta saadun luvan mukaan. Mikäli lapsi ei osallistu tähän toimintaan, hänelle järjestetään vastaavaa tavoitteellista toimintaa.

Liikuntatoimen kanssa toiminta suunnitellaan yhteistyössä esim. Perhepeuhula ja talvilii-kunta. Kulttuuritoimen kanssa järjestetään mm. yhteisiä teatterivierailuja. Muita Pudasjärvellä keskeisiä yhteistyötahoja ovat mm. paikalliset yritykset, kirjasto, palokunta ja vanhusyksiköt/eläkeläiset. Näiden kanssa tehdään molemminpuolisia vierailuja.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö

(luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

PUDASJÄRVI

Pedagogisen toiminnan suunnitteluun ja arviointiin varataan yksiköissä yhteistä aikaa viikoittain. Tavoitteellista suunnittelua ja arviointia tehdään sekä yksilö että ryhmätasolla. Jokainen ryhmä laatii ja arvioi ryhmäkohtaisen toimintasuunnitelman lasten varhaiskasvatussuunnitelmien ja lapsiryhmän tarpeiden pohjalta. Lasten kiinnostuksen kohteita ja mielipiteitä otetaan huomioon niin suunnittelussa kuin toiminnassa. Pedagoginen dokumentointi on yksi suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten haastattelut, äänestykset ja arjessa esille tuomat mielenkiinnon kohteet ja toiveet ovat tärkeä osa suunnittelua.

Pedagogiikka ilmenee kaikissa päivän toiminnoissa. Sen kannalta yhtä merkityksellisiä ovat tilanteet, jotka tapahtuvat eteisessä, leikkihetkissä, ulkoilussa, ruokailussa kuin niin sanotuilla ohjatuilla tuokioillakin. Itse toiminta ei ole ratkaisevaa vaan se mitä toiminnassa tapahtuu. Vastuu pedagogiikasta on jokaisella kasvattajalla. Pedagogisen toiminnan tulee olla tavoitteellista. Kasvattajan kuuluu ymmärtää, miksi jokin tilanne toteutetaan ja millä perustein tilanne on mielekästä toteuttaa juuri sillä tavalla. Tämä vaatii vuoropuhelua itsensä ja muun henkilöstön kanssa miksi ja miten kysymyksiin, myös arkipäivän asioiden osalta esim. päivälepo, ruokailu ja siirtymätilanteet.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten

jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkauksessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

PUDASJÄRVI

Pedagogista dokumentointia toteutetaan esim. seuraavilla tavoilla; lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, valokuvat (lasten ja aikuisten ottamat), videointi, info-taulu ja kasvunkansiot. Kasvunkansiot sisältävät mm. valokuvia, lasten kädentöitä, tarinoita ja lasten sanontoja, sadutusta sekä haastatteluja. Kasvunkansiota voidaan käyttää myös tiedonsiirron välineenä esim. neuvolakäynnillä. Näiden avulla voidaan seurata lapsen kehitystä ja arvioida sekä kehittää toimintatapoja.

Valokuvat laitetaan esille lasten ja huoltajien nähtäville. Kuvien ja lasten töiden asettelussa huomioidaan, että ne ovat lasten korkeudella. Näin on helppo käydä keskusteluja kasvatajan ja lapsen, huoltajan ja kasvattajan sekä lapsen ja huoltajan välillä. Visuaalisen materiaalin avulla lasten on helpompi kertoa mielipiteensä ja tuoda esille mielenkiintonsa ja osallisuutensa toimintaan.

Kielellisen kehityksen tukena lapselle voidaan tehdä myös henkilökohtaista kuvapäiväkirjaa.

Huoltajilta toivotaan toimintaan ja lapsen kasvun tukemiseen liittyviä toiveita ja ideoita päivittäisissä tuonti- ja hakutilanteissa. Vasu-keskustelut ja koteihin lähetettävät kyselyt ovat osa toiminnan pedagogista suunnittelua ja arviointia.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintätekniologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että

opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehoollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

PUDASJÄRVI

Pudasjärven varhaiskasvatuksessa keskeisenä työtapana on pienryhmätoiminta, mikä mahdollistaa paremmin lasten osallisuuden ikätason mukaisesti toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Avoin, tutkiva, ihmettelevä ja keskustelevala työote rohkaisee uuden kokeamiseen ja oppimiseen.

Yhtenä oppimisen välineenä hyödynnetään teknologiaa, esim. tabletit, kamerat ja tietokoneet.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiesään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä

itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmas-
toa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhauseleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee

leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

PUDASJÄRVI

Huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö valitsivat leikin yhdeksi tärkeimmistä varhaiskasvatusta arvottavista tekijöistä.

Lasten pitkäkestoiselle leikille ja leikin loppuun saattamiselle annetaan aikaa, tilaa ja rauhaa. Päivän rakenteen tulee olla sellainen, että lasten leikki voi jatkua ilman ulkopuolelta tulevia keskeytyksiä esim. wc-käynti, askartelu ja ulkoilu. Lapsen osallisuutta leikin valintaan, leikin muodostamiseen ja kulkuun tuetaan. Leikki- ja oppimisympäristöä kehitetään yhdessä lasten kanssa. Aikuisen mukanaolo leikissä on tärkeä mm. leikin eteenpäin viemiseksi ja sisällön rikastuttamiseksi. Leikkivää lasta ja aikuista ei saa häiritä!

Aikuisen rooli leikissä korostuu erityisesti silloin, kun lapsella on tuen tarvetta kielen kehityksessä, tarkkaavuudessa tai toiminnanohjauksessa tai hän muusta syystä tarvitsee ohjausta leikkiin liittymisessä. Aikuisen tulee olla leikissä paitsi aktiivinen leikkijä myös leikin havainnoija, dokumentoija ja arvioija. Leikkiympäristöä arvioidaan ja muokataan yhdessä lasten kanssa.

Jokaisen lapsen leikkiä pyritään edistämään tavoitteellisesti. Kasvattajat arvioivat tavoitteellisesti toimintaansa lasten leikin edistämisessä.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetus suunnitelman perusteiden⁸⁴ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma

⁸⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

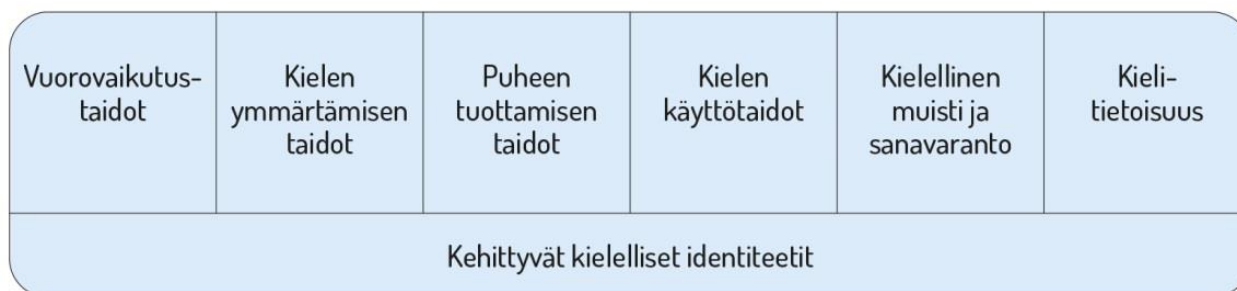
Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen

myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankoh-
taisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tar-
kastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoit-
teena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikut-
taa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan
vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimer-
kiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammat-
tien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivi-
sesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median
tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja
sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja
mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja tois-
ten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnalli-
sissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympä-
ristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Var-
haiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suh-
tautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **tekno-
logiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset
auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina.
Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajatte-
lunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havain-
nollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä
tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan
pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esi-
merkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella,
vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja
muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, poh-
timisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leik-
kiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumää-
riä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa

mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojä havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

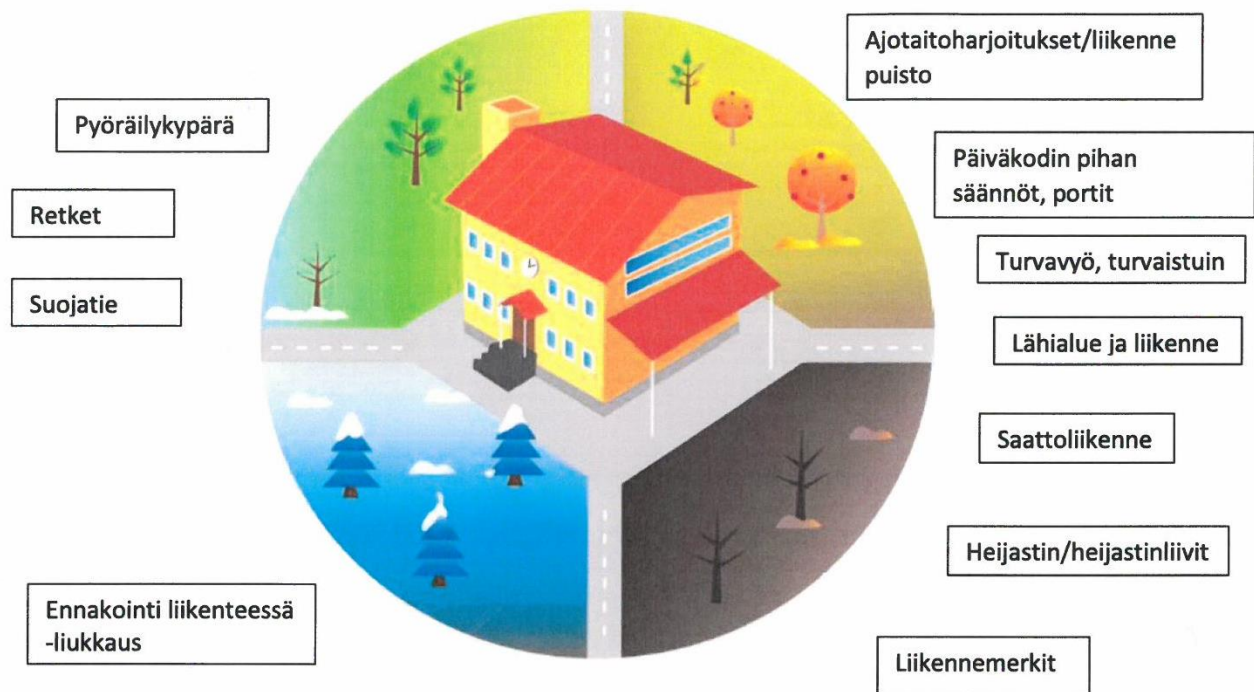
Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja

monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapii-
rissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien
avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja
makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston
kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asi-
oita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan.
Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoin-
nille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilan-
teissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhais-
kasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sään-
töjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää
ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

PUDASJÄRVI

Liikennekasvatuksen vuosikello

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romani-kielellä.⁸⁵ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilös-tön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näi-den kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identi-teettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁸⁶. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteis-työtä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kol-mesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identi-teettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja roma-niyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

⁸⁵ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88-89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁸⁶ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaramo. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen koutoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksikielisen ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa

määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kielenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteeseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

PUDASJÄRVI

Pudasjärven varhaiskasvatuksessa on lapsia, joiden kotikieli on joku muu kuin suomi. Varhaiskasvatus on lasten kotoutumisen kannalta tärkeä kielen oppimisen, suomalaisuuteen ja suomalaisiin tutustumisen edistäjä. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä otetaan huomioon lapsen ikä ja yksilölliset tarpeet sekä kieli- ja kulttuuritausta.

Kaikille varhaiskasvatuksessa oleville lapsille laaditaan yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma, joka toimii myös kotoutumissuunnitelmana, suunnitelmaan sisällytetään suomi toisena kielen (S2) tavoitteet. Suunnitelman laatimiseen osallistuu huoltaja, varhaiskasvatuksen henkilöstön edustaja ja tarvittaessa muita lapsen kasvatuksessa mukana olevia tahoja. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan lapsen ja hänen perheensä kulttuuritausta ja tarvittaessa käytetään tulkkia. Perheitä kannustetaan käyttämään kotona omaa äidinkieltä.

Alkuvaiheessa suomen kielen oppiminen tapahtuu lapsilla arjen tilanteissa ja oppimista tuetaan kuvia käyttämällä. Aikuinen sanoittaa, kuvailee ja selittää asioita, esineitä, tekemisiä ja tunnetiloja. Sanoja opetellaan ja toistetaan päivittäisissä toiminnoissa kuten pukemisessa, ruokailussa, leikeissä ja opetustuokioissa. Opeteltavan asian harjoitusta ja toistoa eri tilanteissa tarvitaan paljon. Ennen esiopetusvuotta lapset, joiden kotikieli on muu kuin suomi, osallistuvat varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjaamiin suomi toisena kielenä-ryhmiin. Veo tekee säännöllisesti arviot lapsen suomen kielen kehityksestä.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁸⁷. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kanustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa⁸⁸. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin⁸⁹. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä⁹⁰.

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 23 §

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi⁹¹.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa⁹².

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.⁹³

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁹⁴. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.⁹⁵

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoit-

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹² Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 §

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti kohdat 1 ja 10

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87-88

teet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.⁹⁶

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisen puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä⁹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa⁹⁹.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 3, 4, 40 ja 41 §

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁹⁸ Perusopetuslaki (628/1998) 25 § 2 momentti

⁹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä**. **Pedagogisia järjestelyjä** ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan¹⁰⁰ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. **Rakenteellisia järjestelyjä** ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. **Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä** ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosio-emotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä koko-aikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

PUDASJÄRVI

Kun huoli lapsen kehityksestä tai oppimisesta herää, asia otetaan heti esille huoltajien kanssa ja aloitetaan yhteistyö huolen ratkaisemiseksi. Yhdessä mietitään toimintamalleja sekä keinoja tilanteeseen, tarkastellaan oppimisympäristöä ja työskentelytapoja siten, että ne tukevat lapsen vahvuuksia sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyviä tarpeita. Tarvittaessa pyydetään varhaiskasvatuksen erityisopettajaa havainnoimaan ja konsultoimaan lapsiryhmän tai yksittäisen lapsen asioissa. Käytössä on mm. VARSU (varhaisen oppimisen ohjaamisen suunnitelma) ja PORTAAT, jotka ovat laaja-alaisia oppimisen arvioimisen välineitä.

Mikäli tarve vaatii, voidaan yhteistyössä vanhempien kanssa sopia lapsen ja/tai perheen ohjaamisesta heidän tarvitsemiensa palvelujen piiriin esim. perheneuvola, psykologi, puhe- tai toimintaterapeutti. Tuen tarpeen kartoittamisessa voidaan käydä Lapset Puheeksi keskustelu. Tuen tarpeen suunnittelussa ja arvioinnissa korostuu yhteistyön tärkeys huoltajien, varhaiskasvatushenkilöstön ja tarvittavien asiantuntijoiden välillä.

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 30 §

Huoltajien suostumuksella lasta koskeva huoli voidaan ottaa pohdittavaksi moniammatillisessa LENE-työryhmässä. Ryhmä kokoontuu säännöllisesti, kaksi kertaa kuukaudessa neuvolassa. Ryhmään kuuluu varhaiskasvatuksen edustajana varhaiskasvatuksen erityisopettaja, neuvolan terveydenhoitajat, psykologi, puheterapeutti ja toimintaterapeutti sekä tarvittaessa esim. neuvolalääkäri.

Lapsen tuen tarve voi joskus vaatia erikoissairaanhoidon arvion ja kuntoutussuunnitelman laatimista. Lapsen mennessä arviointiin esim. OYS:aan tai Tahkokankaalle, kirjaa varhaiskasvatus omat näkemyksensä lapsen kehityksen eri osa-alueista valmiille kaavakkeelle ja antavat ne huoltajien mukana vietäväksi tai lähettävät ennakkoon tutkivalle taholle. Muukaan voidaan liittää myös huoltajien luvalla lapsen vasu. Lasta tutkiva taho toimittaa, yleensä huoltajan välityksellä laatimansa, lasta koskevat lausunnot ja suunnitelmat varhaiskasvatukseen. Nämä suunnitelmat toimivat lasta kuntouttavan varhaiskasvatuksen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan/arvioinnin sekä moniammatillisen työskentelyn pohjana.

Pudasjärvellä ei ole erillisiä erityisryhmiä vaan tuki järjestetään inklusion periaatteen mukaisesti. Varhaiskasvatuksen arki itsessään toimii kuntouttavana elementtinä ja se pohjautuu vahvalle perusosaamiselle. Erilaisia tukimuotoja ovat mm. kuvien ja tukiviittomien käyttö kommunikoinnissa sekä toiminnan ohjauksessa, selkeä päiväjärjestys, henkilökohtainen kuvapäiväkirja, ryhmän henkilöstömäärän ja avustaja tarpeen tarkastelu, pienryhmätoiminta, joustavat ryhmittelyt ja eriyttäminen, yhteistyö/konsultaatio lasta kuntouttavien tahojen kanssa (esim. terapeutit), veon yksilökohtainen tai pienryhmäohjaus sekä tarvittavat apuvälineet.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

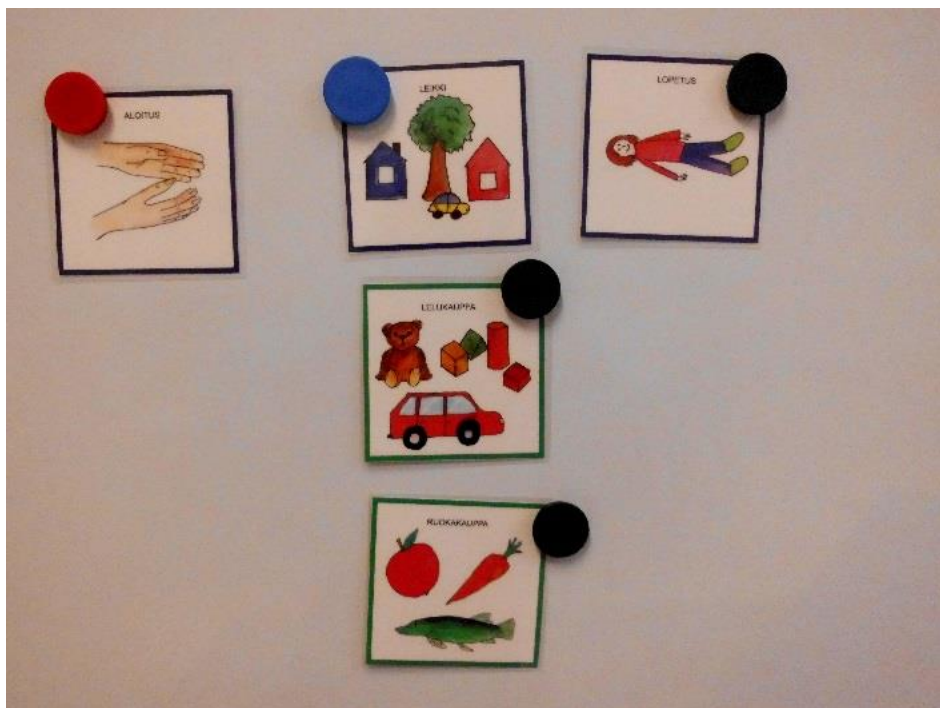
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

PUDASJÄRVI

Pudasjärvellä olemassa olevissa varhaiskasvatusmuodoissa hyödynnetään oppimisessa esim. Montessori-pedagogiikan välineistöä ja työtapoja.

Erityiset katsomukset pyritään huomioimaan huoltajien kanssa sovitulla tavalla, perheiden katsomuksia kunnioittaen.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁰¹ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁰². Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁰³. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁰⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁰⁵.

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰³ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

PUDASJÄRVI

Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä laaditaan varhaiskasvatussuunnitelmaan perustuvat ryhmäkohtaiset toimintasuunnitelmat. Tiimit arvioivat suunnitelman toteutumista esimiehen kanssa puolivuositain syyskaudella ja kevätkaudella. Tiimissä arvioidaan tavoitteiden saavuttamista: millaista on toimintasuunnitelman toteutuminen ja käyttö arjessa, ovatko kaikki sitoutuneet toimintasuunnitelman tavoitteisiin ja toteuttamiseen. Arvioinnin perusteella laaditaan uusia tavoitteita ja kehittämiskohteita. Perhepäivähoitoryhmissä esimiehet osallistuvat suunnitelman laadintaan ja arviointiin.

Myös huoltajat saavat antaa kirjallisten kyselyiden kautta palautetta ryhmäkohtaisen toimintasuunnitelman sisällöstä ja tavoitteiden toteutumisesta. Palautetta hyödynnetään tiimin arvioidessa toimintasuunnitelman toteutumista ja laadittaessa uusia tavoitteita ja kehittämiskohteita.

Varhaiskasvatuksessa kehitetään menetelmiä ja välineitä arvioida laatua säännöllisesti. Henkilöstölle järjestetään koulutusta arviointimenetelmien käytöstä sekä arvioinnista saadun tiedon hyödyntämisestä toiminnassa.

Jokaiselle lapselle laadittua vasua arvioidaan huoltajien kanssa vuosittain: miten siihen kirjatut tavoitteet ja sopimukset toteutuvat arjessa. Arvioinnissa hyödynnetään havainnoinnilla saatua tietoa ja dokumentointia. Perhepäivähoidossa esimiehet osallistuvat työntekijän ja huoltajien kanssa lapsen vasun laatimiseen ja arviointiin.

Lasten osallisuutta arvioidaan. Kasvattajat kuuntelevat lapsia aktiivisesti ja rohkaisevat ilmaisemaan mielipiteitä, sekä herättävät keskustelua. Lasten mielipiteitä ja aloitteita otetaan huomioon mahdollisuuksien mukaan sekä toiminnassa että ympäristön järjestelyissä

ja välineiden monipuolisuudessa. Lasten toimintaa havainnoidaan aktiivisesti ja saatua tietoa käytetään suunnittelussa ja toiminnassa.

Varhaiskasvatuksen psyykkistä, sosiaalista ja fyysistä ympäristöä arvioidaan säännöllisesti tiimeissä:

Psyykkisen ympäristön arvioinnissa keskeisinä asioina ovat: miten lapsille puhutaan, miten otetaan heihin kontaktia, miten lapsen erilaisiin tunnetiloihin vastataan, miten erilaisuus huomioidaan ja miten itsetuntoa tuetaan.

Sosiaalisen ympäristön arvioinnissa tarkastellaan kasvattajien ja lasten keskinäistä vuorovaikutusta, henkilöstön ja huoltajien vuorovaikutusta, ryhmän ilmapiiriä, lasten ystävyys-suhteiden edistämistä ja lasten mahdollisuutta osallisuuteen.

Fyysisen ympäristön arvioinnissa huomioidaan lapsen mahdollisuudet toimia lapselle ominaisella tavalla sekä lasten mielenkiinnon kohteet. Ympäristön turvallisuutta arvioidaan sekä sisä- että ulkotiloissa. Lähiympäristöä ja luontoa hyödynnetään tutkivan toiminnan ympäristönä. Lasten mahdollisuuksia liikkua sisällä ja ulkona arvioidaan.

Perhepäivähoitajien kehityskeskusteluissa esimiesten kanssa arvioidaan perhepäivähoiton ympäristöä (psyykkinen, sosiaalinen ja fyysinen ympäristö), lasten ja huoltajien osallisuutta sekä leikkiä. Saatua tietoa hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

